

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 12. prosince 2024 ve věci č. 10145/22 – *Y proti České republice*

Senát páté sekce Soudu jednomyslně rozhodl o porušení článků 3 a 8 Úmluvy v souvislosti s nedostatečnou reakcí státu na tvrzené sexuální zneužívání stěžovatelky římskokatolickým knězem. Příslušné orgány se náležitě nezabývaly konkrétními skutkovými okolnostmi případu relevantními pro posouzení otázky, zda stěžovatelka s jednáním dotyčného skutečně souhlasila, a to zejména aspekty související s její zvláštní zranitelností a odkázaností na podezřelého. Dále pochybily v tom, že tvrzené jednání neposuzovaly komplexně, v celém jeho trvání, ale pouze ve světle pozdějších aktů, kdy stěžovatelka na projev své vůle už rezignovala.

I. Skutkové okolnosti

V dubnu 2015 podala sestra stěžovatelky trestní oznámení, v němž uvedla, že stěžovatelka byla v letech 2002–2014, tj. ve věku 17 až 30 let, sexuálně zneužívána římskokatolickým knězem. Policejní orgán provedl vyšetřování, v jehož rámci vyslechl dotyčného kněze, stěžovatelku, její rodinné příslušníky a terapeutku, a také několik dalších kněží a církevních hodnostářů včetně biskupa. Zajistil rovněž jiné důkazy, včetně korespondence mezi stěžovatelkou a knězem, a nařídil vyhotovení psychiatrického a psychologického posudku stěžovatelky.

V prosinci 2015 vydal policejní orgán usnesení o odložení věci, dle něhož jednání podezřelého nenaplnilo skutkovou podstatu znásilnění podle § 185 trestního zákoníku, jelikož poškozená sice vnímala intimní styky s ním jako nepříjemné, ale dobrovolně je strpěla výměnou za hmotné a finanční zabezpečení sebe a své rodiny. Toto usnesení bylo zrušeno obvodním státním zastupitelstvím, které označilo prověřování policejním orgánem za nedostatečné a nařídilo mu, aby o věci znovu jednal a rozhodl.

V návaznosti na to policejní orgán nařídil vypracování doplnění znaleckého posudku. Dle tohoto doplnění nebyla u stěžovatelky zjištěna posttraumatická stresová porucha ani žádná duševní porucha, v jejímž důsledku by byla významně manipulovatelná druhou osobou. V lednu 2017 vydal policejní orgán druhé usnesení o odložení věci, kde opět dospěl k závěru, že nedošlo k naplnění skutkové podstaty znásilnění, neboť stěžovatelka po dobu 12 let nikomu nic neřekla, fyzicky se stykům nebránila a raději je strpěla výměnou za zajištění sebe a své rodiny, což bylo její dobrovolné rozhodnutí.

Toto usnesení bylo znovu zrušeno obvodním státním zastupitelstvím, které uvedlo, že policejní orgán celé prověřování vedl jen ohledně trestného činu znásilnění, aniž by uvažoval, zda nebyla naplněna skutková podstata jiného trestného činu.

V červenci 2017 vydal policejní orgán třetí usnesení o odložení věci, v němž z obdobných důvodů jako v předchozích dvou usneseních shledal, že nedošlo ani k naplnění skutkové podstaty sexuálního nátlaku dle § 186 odst. 2 trestního zákoníku. Proti tomuto usnesení už stěžovatelka stížnost nepodala.

V listopadu 2020 vznesla stěžovatelka podnět k městskému státnímu zastupitelství k výkonu dohledu nad činností obvodního státního zastupitelství. Městské státní zastupitelství v dopise z ledna 2021 konstatovalo, že názory policejního orgánu o dobrovolném rozhodnutí stěžovatelky nejsou odůvodněné. V dané věci mohl být spáchán trestný čin sexuálního nátlaku dle § 186 odst. 2 trestního zákoníku, a to ve smyslu zneužití jak náboženské závislosti stěžovatelky na podezřelém, tak jeho postavení církevní a duchovní autority. U tohoto trestného činu nicméně už uplynula pětiletá promlčecí doba.

Ústavní stížnost stěžovatelky proti tomuto vyrozumění Ústavní soud odmítl v říjnu 2021. Shledal, že městské státní zastupitelství se v rámci výkonu dohledu řádně vypořádalo s námitkami stěžovatelky;

určité zadostiučinění bylo přitom stěžovatelce poskytnuto tím, že v jeho vyrozumění bylo zjištěno pochybení policejního orgánu.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKŮ 3 A 8 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala porušení článků 3 a 8 Úmluvy v důsledku příliš zužujícího výkladu právní úpravy a neúčinného vyšetřování sexuálního zneužívání, jehož měla být obětí. Soud její námitky posuzoval na poli obou namítaných ustanovení společně.

a) K vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy

Vláda vznesla námitku nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy s poukazem na to, že stěžovatelka nepodala stížnost proti usnesení policejního orgánu o odložení věci z července 2017. I pokud by tato stížnost byla zamítnuta, stěžovatelka mohla podat podnět k výkonu dohledu nejbližšího státního zastupitelství, a v případě neúspěchu pak ústavní stížnost. V mezidobí navíc došlo k vývoji judikatury Nejvyššího soudu, který ve dvou rozsudcích ze září 2017 podřadil pod trestný čin sexuálního nátlaku i situace typově podobné případu stěžovatelky (věc sp. zn. 8 Tdo 783/2017 se týkala jednání atletického trenéra vůči jeho světenkyni v době před i po jejím dosažení zletilosti a věc sp. zn. 6 Tdo 450/2017 jednání kněze vůči věřícím zletilým ženám).

Soud nicméně zdůraznil, že požadavek vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy, tak jak jej zakotvuje článek 35 Úmluvy, nevyžaduje využití takového prostředku, jehož účinnost se prokáže až ve světle pozdějšího judikurního vývoje (*Ciobanu proti Rumunsku*, č. 29053/95, rozhodnutí ze dne 20. dubna 1999). V projednávané věci vláda netvrdí, že vnitrostátní právní úprava nebo judikatura – v podobě, v jaké existovaly v době vydání policejního usnesení v červenci 2017 – skýtal stěžovatelce účinný prostředek nápravy proti odložení její věci. Soud proto námitku vlády zamítl.

b) Obecné zásady

Soud připomněl, že ze zákazu špatného zacházení zakotveného v článku 3 Úmluvy a z práva na respektování soukromého života dle článku 8 plyne pozitivní závazek státu kriminalizovat a účinně stíhat všechny nekonsenzuální sexuální akty, včetně těch, kde oběť nekladla fyzický odpor (*M. C. proti Bulharsku*, č. 39272/98, rozsudek ze dne 4. prosince 2003, § 149–152). Navíc z těchto ustanovení lze vyvodit i procesní povinnost příslušných vnitrostátních orgánů, aby v případě, že je vzneseno hájitelné tvrzení o uvedeném jednání, provedly účinné vyšetřování, které je způsobilé objasnit skutkový stav a identifikovat odpovědné osoby, aby tak v očích veřejnosti nevzniklo zdání, že stát toleruje nezákonné jednání (*J. L. proti Itálii*, č. 5671/16, rozsudek ze dne 27. května 2021, § 118).

c) Použití těchto zásad na projednávanou věc

V projednávané věci je potřeba určit, zda příslušné orgány postupovaly v souladu se svým pozitivním závazkem plynoucím z článků 3 a 8 Úmluvy, aby stěžovatelce zajistily účinnou ochranu před tvrzenými nekonsenzuálními sexuálními akty. Soud dospěl k závěru, že tyto orgány náležitě nevyšetřily všechny relevantní skutkové okolnosti dané věci. Zejména se dostatečně nezabývaly otázkou, zda a případně do jaké míry se stěžovatelka nacházela v situaci zvláštní zranitelnosti a odkázanosti na podezřelého. Nevěnovaly pozornost ani tomu, jak se vztah mezi stěžovatelkou a knězem vyvíjel v čase, jelikož posuzovaly první sexuální akty mezi nimi, u nichž stěžovatelka dle svého tvrzení vyjádřila jasný nesouhlas, ve světle pozdějších aktů, kdy stěžovatelka na projev své vůle už rezignovala. Rovněž náležitě nevzaly v potaz její psychologický stav, pokusy o sebevraždu, hmotnou nouzi ani další okolnosti nasvědčující tomu, že stěžovatelka se nacházela ve stavu zvláštní zranitelnosti.

V této souvislosti příslušné orgány nezohlednily ani nejnovější judikaturu Nejvyššího soudu k trestným činům znásilnění a sexuálního nátlaku, jak byly od roku 2010 vymezeny novým trestním zákoníkem. Ta od roku 2014 připouštěla, že není nezbytné, aby oběť znásilnění kladla fyzický či verbální odpor, a že od něj může upustit z důvodu vyčerpání, strachu, beznadějnosti či psychologického bloku. Taktéž objasnila

pojem „závislosti“, který je charakteristickým znakem sexuálního nátlaku, a označuje stav, v němž se určitá osoba nemůže svobodně rozhodovat a pachateli podlehnout, protože je na něj v některém směru odkázána. Přitom je zřejmé, že podstata projednávaného případu spočívala právě v tomto typu otázek a že městské státní zastupitelství shledalo, že v tomto ohledu bylo vyšetřování nedostatečné.

Ve světle uvedeného Soud shledal, že stát stěžovatelce neposkytl přiměřenou ochranu, a tím porušil svůj pozitivní závazek kriminalizovat a účinně stíhat všechny nekonsenzuální sexuální akty, který se na něj vztahoval nejpozději od roku 2003, kdy Soud přijal rozsudek ve věci *M. C. proti Bulharsku*. Došlo tedy k porušení článků 3 a 8 Úmluvy.

Zároveň Soud zdůraznil, že jeho rolí není vyslovit se k otázce trestní odpovědnosti podezřelého (srov. *M. C. proti Bulharsku*, cit. výše, § 168), a jeho verdikt tedy nelze chápat jako stanovisko k vině dotyčného kněze, ani jako výzvu k obnově řízení v dané věci.